

II. Projekce obyvatelstva v krajích

Projekce obyvatel v krajích a oblastech (součet příslušných krajů) České republiky navázala na projekci republikovou, byla však vypracována pouze v jedné variantě odpovídající republikové střední. Druhým zásadním rozdílem bylo to, že výpočet byl proveden bez uvažování vlivu vnitřního i zahraničního na populační vývoj v jednotlivých územních celcích. Důvodem byla skutečnost, že při odhadu migrace nelze vycházet z minulých trendů a její vývoj další vývoj závisel zejména na celkové hospodářské situaci (pracovní příležitosti, bytová výstavba) a tím atraktivnosti regionů je prakticky nepředvídatelný. Jedná se tedy o údaje prezentující hypotetický vývoj počtu a věkového složení obyvatelstva krajů a oblastí ovlivněny pouze přirozenou měnou, tzn. vývojem porodnosti a úmrtnosti.

Možnost odhadu migrace je navíc ztížena rozšířením demografické statistiky o cizince s tzv. dlouhodobým pobytem na našem území (přechodný pobyt na základě víza nad 90 dnů podle zákona č. 326/1999 Sb.). Počet těchto cizinců pohybujících se přes hranice ČR se postupně zvyšuje a narůstá počet případů jejich stěhování i v rámci území republiky. Celkový podíl cizinců, resp. osob s jiným než českým státním občanstvím na objemu vnitřní migrace (počet případů stěhování) byl v loňském roce 4,9 %, 4,4 % v roce 2002 a v roce 2001 2,9 % (první rok, kdy byli tito cizinci zahrnuti do statistiky migrace). Pro srovnání, o rok dříve, kdy byly uvažovány pouze změny trvalého pobytu byl jejich podíl pouze půl procenta.

II.1. Předpoklady projekce

II.1.1 Očekávaný vývoj plodnosti

Současné regionální rozdíly v úrovni plodnosti mezi kraji jsou malé. A neprohloubily se ani během devadesátých let, v období zásadních změn reprodukčního chování obyvatelstva České republiky. Co se ale do určité míry změnilo, bylo samotné územní rozložení intenzity plodnosti. Zatímco pro počátek 90. let byla charakteristická vyšší hladina plodnosti pro východní část republiky (Vysočina, Moravskoslezský, Olomoucký a Pardubický kraj), o deset let později došlo k přesunu těžiště plodnosti do severozápadních Čech. Nejnižší úroveň typická pro Prahu ale zůstala. Praha se rovněž od ostatních krajů výrazně odlišovala vyšším průměrným věkem matek při narození dítěte.

Tab. 18: Očekávaná úroveň plodnosti v krajích, 2002 a 2050

Kraj	Úhrnná plodnost		Průměrný věk matek při porodu	
	2002	2050	2002	2050
Hlavní město Praha	1,08	1,76	29,5	30,9
Středočeský	1,20	1,65	27,8	29,4
Jihočeský	1,18	1,61	27,7	29,3
Plzeňský	1,15	1,57	27,5	29,2
Karlovarský	1,23	1,66	27,3	29,2
Ústecký	1,27	1,64	27,0	28,9
Liberecký	1,22	1,67	27,6	29,3
Královéhradecký	1,18	1,65	27,8	29,4
Pardubický	1,18	1,61	27,7	29,3
Vysočina	1,18	1,58	27,7	29,1
Jihomoravský	1,15	1,58	28,0	29,5
Olomoucký	1,13	1,55	27,8	29,4
Zlínský	1,12	1,58	28,0	29,4
Moravskoslezský	1,18	1,54	27,2	29,0
ČR – střední varianta	1,17	1,62	27,8	29,5

Předpoklad budoucího vývoje plodnosti v krajích vycházel ze současné celkové úrovně plodnosti a její struktury podle věku ženy v jednotlivých územních celcích a z předpokladu vývoje zakomponovaného ve střední variantě projekce republikové. Vzhledem k dnešní velmi nízké intenzitě plodnosti ve všech krajích, byl vzestup předpokládán po celém území republiky. Stejně tak jako pokračování v trendu, započatému po roce 1989, a sice posunu nejvyšší plodnosti do vyššího věku. Nejvýraznější změnou, která je výsledkem srovnání současných územních rozdílů a rozdílů očekávaných za necelých padesát let, je úroveň plodnosti obyvatel hlavního města. Její vysoká úroveň v roce 2050 je výsledkem předpokladu stabilizace modelu plodnosti (očekávaná až zhruba po roce 2030) a obecně dobré ekonomické úrovně obyvatel Prahy. Pro ženy žijící v Praze by ale mělo zůstat charakteristické odkládání rození dětí do vyššího věku (oproti ostatním regionům) dané delší průměrnou délkou vzdělávání a rozsáhlejšími příležitostmi uplatnění se v zaměstnání před založením rodiny. Jinak by mělo základní územní rozrůznění plodnosti zůstat podle této projekce v zásadě zachováno.

II.1.2 Očekávaný vývoj úmrtnosti

Rovněž pro územní rozdíly v úmrtnosti je typická jejich nízká variabilita. Základní osu těchto diferencí lze vymezit ve směru severozápad (oblast s vyšší intenzitou úmrtnosti) – jihovýchod (oblast s příznivějšími úmrtnostními poměry). Rozdíly jsou dány zejména skladbou obyvatelstva v jednotlivých regionech podle vzdělání, socioekonomického postavení, rodinného stavu, národnosti (podíl Romů) aj. Nezanedbatelnou roli hraje rovněž dostupnost rychlé zdravotní péče, která je důležitá především při náhlých srdečních a mozkových příhodách.

Počátkem nového tisíciletí se nejnižší hladinou úmrtnosti mužů vyznačovaly kraje Hlavní město Praha, Královéhradecký, Vysočina a Pardubický, u žen to byl ještě navíc Jihomoravský kraj, který měl naději dožití při narození dokonce úplně nejvyšší. Naopak nejhorší úmrtnost měly Ústecký, Karlovarský a Moravskoslezský kraj. V průběhu devadesátých let se intenzita úmrtnosti snížila, stejně jako v případě plodnosti, ve všech krajích a to v zásadě stejnou měrou.

Projekce předpokládala pokračování procesu zlepšování úmrtnosti ve všech krajích, spolu se zachováním současného základního územního rozložení rozdílů. Ani v hypotézách změn úmrtnosti podle věku se jednotlivé kraje od sebe příliš nelišily. Budoucí trendy jsou jednoznačně dány možnými rezervami dalšího zlepšování, zejména ve vyšším a vysokém věku.

Tab. 19: Očekávaná naděje dožití při narození v krajích, 2001-02 a 2050

Kraj	Muži		Ženy		Rozdíl ženy-muži	
	2001-02	2050	2001-02	2050	2001-02	2050
Hlavní město Praha	73,7	80,2	78,9	85,0	5,2	4,8
Středočeský	72,1	78,9	78,3	84,2	6,2	5,4
Jihočeský	72,2	79,3	78,6	84,4	6,3	5,1
Plzeňský	72,5	79,1	78,3	84,2	5,9	5,1
Karlovarský	71,2	78,2	77,5	83,9	6,3	5,7
Ústecký	70,0	77,3	76,5	83,1	6,5	5,8
Liberecký	71,3	78,3	78,3	84,4	7,0	6,1
Královéhradecký	73,1	79,6	78,8	84,7	5,7	5,1
Pardubický	72,7	79,3	78,7	84,5	6,0	5,2
Vysočina	72,9	79,5	79,0	84,7	6,1	5,3
Jihomoravský	72,6	79,3	79,2	85,1	6,6	5,9
Olomoucký	71,7	78,7	78,6	84,8	7,0	6,1
Zlínský	72,1	79,1	79,0	84,7	6,9	5,7
Moravskoslezský	70,6	77,8	78,0	84,3	7,4	6,4
ČR – střední varianta	72,1¹⁾	78,9	78,5¹⁾	84,5	6,5¹⁾	5,6

¹⁾ rok 2002

II.II. Výsledky projekce

II.II.1 Očekávaný vývoj celkového počtu obyvatel

Jak již bylo uvedeno, projekce za kraje (a oblasti) byla vypočtena bez uvažování vlivu migrace. Prezentovaná čísla o početní velikosti se tak týkají pouze změn na základě vývoje přirozené měny obyvatelstva jednotlivých krajů.

Přírůstek obyvatel České republiky přirozenou měnou byl naposledy zaznamenán v roce 1993. Od roku 1994 byl roční počet zemřelých vždy vyšší než počet živě narozených. Totéž logicky platilo pro většinu krajů (v přepočtu na jejich územní strukturu platnou od roku 2000). Ve vyšším územním samosprávném celku Vysočina byl přirozený přírůstek zaznamenán ještě v roce 1994, v Karlovarském i v roce 2002. Ten byl ovšem spolu s rokem 1998 výjimečným – řada nepřetržitého růstu skončila v roce 1995. Navíc absolutní přírůstky v těchto dvou letech byly pouze v řádu desítek. Naopak pro hlavní město Prahu, Středočeský a Plzeňský kraj jsou trvalé úbytky obyvatel přirozenou měnou charakteristické již od přelomu 70. a 80. let.

Stejně tak jako v případě projekce obyvatel celé České republiky, kdy žádná z variant nepočítala, že by ještě někdy do roku 2050 roční počet živě narozených dětí převýšil počet zemřelých, tak rovněž v žádném kraji by se počet obyvatel přirozenou měnou zvyšovat neměl. Úbytky se naopak budou postupně prohlubovat. Vzhledem k podobnému očekávanému tempu zvyšování úrovně plodnosti a zlepšováním úmrtnostních poměrů v jednotlivých krajích, které ve výsledku povedou k stírání rozdílů ve věkovém složení, jsou výsledkem projekce podobné výše relativních úbytků. Nejvýrazněji by se v období 2002-2050 měl snížit přirozenou měnou počet obyvatel Plzeňského kraje a Prahy, nejméně naopak v kraji Libereckém a Karlovarském.

Tab. 20: Očekávaný počet obyvatel a přirozený přírůstek v krajích, 2002 a 2050

Kraj	Počet obyvatel (v tis.; k 31.12.)		Změna počtu obyvatel		Přirozený přírůstek na 1 000 obyvatel	
	2002	2050	absolutně (v tis.)	index 2050/2002	2002	2050
Hlavní město Praha	1 161,9	898,4	-263,6	77,3	-3,1	-7,2
Středočeský	1 128,7	896,4	-232,3	79,4	-1,7	-7,2
Jihočeský	625,1	504,6	-120,5	80,7	-0,8	-7,6
Plzeňský	549,4	421,6	-127,8	76,7	-1,9	-8,4
Karlovarský	304,2	250,7	-53,5	82,4	0,3	-6,8
Ústecký	819,7	663,9	-155,8	81,0	-1,3	-7,2
Liberecký	427,3	352,8	-74,5	82,6	-0,8	-6,6
Královéhradecký	548,4	442,3	-106,2	80,6	-1,4	-7,0
Pardubický	506,5	410,2	-96,4	81,0	-1,1	-7,2
Vysočina	517,6	424,2	-93,4	82,0	-0,9	-7,4
Jihomoravský	1 121,8	884,1	-237,7	78,8	-1,7	-8,0
Olomoucký	636,8	503,1	-133,6	79,0	-1,6	-8,1
Zlínský	593,1	472,7	-120,4	79,7	-1,1	-7,8
Moravskoslezský	1 262,7	994,2	-268,5	78,7	-1,3	-8,2
ČR – střední varianta bez migrace	10 203,3	8 129,9	-2 073,4	79,7	-1,5	-6,7

II.II.2 Očekávaný vývoj věkového složení

Věková struktura obyvatel k danému okamžiku je výsledkem vývoje porodnosti, úmrtnosti a migrace v uplynulých přibližně sta letech. Současné rozdíly ve věkovém složení jednotlivých krajů vyplývají především z poválečných migrací a pozdějších, především pracovních, migrací. Platí, že populace migrantů mají příznivější věkovou strukturu – stěhují se většinou mladší. Tím se regiony

s nejmladším věkovým složením staly severozápadní Čechy a severní Morava. Naopak jednoznačně nejstarší obyvatelstvo mělo na počátku tisíciletí hlavní město Praha. Na základě odhadovaného vývoje porodnosti a úmrtnosti by měla tato situace v základních rysech zůstat zachována i po dalších padesáti letech.

Nejvyšší podíl nejstarších obyvatel, související zejména s nejlepšími úmrtnostními poměry, by měl být trvale charakteristický pro Prahu. Nicméně spolu s předpokladem dosažení poměrně vysoké úrovně plodnosti v polovině století to však nebude znamenat, že hlavní město bude mít nejvyšší hodnotu tzv. indexu stáří. (osoby ve věku 65+ na 100 osob ve věku 0-14 let). Nejnižší podíl obyvatel starších 65 let by měl zůstat v krajích západních a severních Čech (Ústecký, Karlovarský, Liberecký). Územní rozdíly ve věkovém složení, které jsou v současnosti stále poměrně výrazné, by se měly ale postupně zmenšovat.

Tab. 21: Očekávaná procentní struktura obyvatelstva podle hlavních věkových skupin a index stáří v krajích, 2002 a 2050

Kraj	0-14		15-64		65+		Index stáří ¹⁾	
	2002	2050	2002	2050	2002	2050	2002	2050
Hlavní město Praha	13,0	13,9	71,1	51,8	16,0	34,3	123	246
Středočeský	15,5	13,0	70,3	55,0	14,2	31,9	92	245
Jihočeský	15,9	12,6	70,3	54,7	13,8	32,7	86	260
Plzeňský	15,2	12,2	70,4	54,6	14,4	33,2	95	272
Karlovarský	16,3	13,3	71,5	55,9	12,2	30,8	74	232
Ústecký	16,4	13,2	71,4	56,5	12,2	30,2	74	229
Liberecký	16,3	13,3	70,9	55,6	12,8	31,1	79	234
Královéhradecký	15,7	12,9	69,7	54,7	14,6	32,4	93	251
Pardubický	16,2	12,6	69,6	55,1	14,2	32,3	87	258
Vysočina	16,5	12,3	69,5	55,0	14,0	32,7	85	266
Jihomoravský	15,4	12,2	70,2	53,9	14,4	33,9	94	277
Olomoucký	15,8	12,1	70,4	54,5	13,7	33,4	87	277
Zlínský	15,8	12,3	70,3	54,4	14,0	33,3	88	271
Moravskoslezský	16,3	12,1	71,1	55,6	12,5	32,3	77	266
ČR – střední varianta bez migrace	15,6	12,4	70,5	56,3	13,9	31,3	89	252

¹⁾ Počet osob ve věku 0-14 a 65 a více let na 100 osob ve věku 15-64 let

Budoucí celkový počet obyvatel a věkové složení v jednotlivých krajích bude do větší či menší míry ovlivněno vývojem vnitřní i zahraniční migrace. Projekce tak ukazuje, že bez přírůstků stěhování bude úbytek obyvatel v některých regionech hluboký a povede k ještě výraznějšímu zhoršení věkové struktury.